

Identitet, sprog og nationalisme i Baskerlandet og Katalonien

Navn: Nanna Ellegaard
Årskortnr.: 19983557
Eksamen: Bachelorprojekt
Fag: Spansk, Romansk Institut, Aarhus Universitet
Dato: 7. januar 2004

Vejleder: Rigmor Kappel Schmidt

Indholdsfortegnelse.

1. Indledning.	1
2. Problemformulering.....	1
3. Begreberne nation og nationalisme.	2
4. Nationalisme i Katalonien.	4
5. Nationalisme i Baskerlandet.	6
6. Opsummerende sammenligning af baskisk og katalansk nationalisme.	7
7. Sprog og identitet i Katalonien.	8
8. Sprog og identitet i Baskerlandet.	13
9. Konklusion.	17
10. Bibliografi.	19

1. Indledning.

Problematikken om regionernes Europa er mere aktuel end nogensinde, og i dag bliver regionale og nationale identiteter af større betydning i en verden, som forandrer sig hurtigt. Det enkelte menneske lever mere og mere i et spændingsfelt mellem flere former for loyalitet - i forhold til hjemegnen, regionen, staten, nationen, Europa og verdenssamfundet. I den forbindelse har jeg valgt at sætte fokus på Spanien, som nok mere end noget andet land oplever en meget stærk regionalisme. Jeg vil i nærværende opgave koncentrere mig om Baskerlandet og Katalonien, idet man her gennem tiden har oplevet de største konflikter i forhold til den spanske stat, ligesom man her har at gøre med de to regionale sprog, der differentierer sig mest fra spansk. Baskerlandet og Katalonien i det nordlige Spanien adskiller sig fra andre europæiske minoriteter ved bl.a. at have opnået en udtalt grad af selvstyre, samtidig med at henholdsvis baskisk og katalansk i 1979 blev anerkendt som sprog, der er gyldige på linie med spansk. Den sproglige situation i Spanien er for disse to regioners vedkommende nært forbundet med historiske, sociale og kulturelle faktorer, og disse faktorer er nødvendige at tage hensyn til hvis man vil søge at forstå udviklingen af den nationalisme, vi kender i dag i henholdsvis Baskerlandet og Katalonien. At nationalismen ikke har udspillet sig ens i de to områder kan blandt andet forklares ud fra de værdier, der bærer den fælles identitetsfølelse, der har eksisteret blandt indbyggerne i regionerne, samt deres forhold til immigranter fra andre dele af Spanien. Hermed spiller aspekter som identitet og kerneværdier en vigtig rolle, og en del af denne opgaves mål er at redegøre for hvordan og til hvilken grad disse faktorer har opereret i henholdsvis Baskerlandet og Katalonien.

2. Problemformulering.

På baggrund af ovenstående kendsgerninger har jeg valgt at opstille følgende problemstilling: Hvilke sproglige faktorer gør sig gældende i henholdsvis Baskerlandet og Katalonien, og hvilken betydning har de i forhold til disse områders nationalisme? Således diskuteres sproget i forhold til identitetsaspektet – kontrastfyldt og dualistisk som det vil vise sig at være - og hvilke konsekvenser det har haft i Baskerlandet og Katalonien.

Første del af nærværende opgave vil bestå af en definition af relevante begreber samt en gennemgang af henholdsvis den baskiske og katalanske nationalisme, mens anden del vil omhandle problematikken omkring sprog og identitet.

3. Begreberne nation og nationalisme.

Uden at indlede en dybere diskussion, er det nødvendigt at klarlægge visse definitioner og termer, som vil blive anvendt i denne opgave. For at forstå baggrunden for begrebet *nationalisme* er det vigtigt at definere hvad en *nation* er. I denne opgave refereres der til Baskerlandet og Katalonien som værende nationer. Betydningsbestemmelserne er mange, men begrebet nation fortolkes som regel enten på et politisk plan eller kulturelt med de identitetsmarkører, man også finder hos såkaldte etniske grupper. I stræben efter selvbestemmelse har mange nationalister således benyttet sig af betegnelsen nation, med de instrumentelle og ideologiske konnotationer, som ordet bibringer. I den forbindelse har jeg valgt at slå begreberne nation og etnisk gruppe sammen med følgende begrundelse: Implicit i både nationsbegrebet og begrebet etniske grupper ligger idéer om fælles territorium og baggrund, hvilke der som udgangspunkt er kulturelt konstruerede og historisk betingede. Selvom man måske godt teoretisk kan identificere en nation som værende enten politisk eller kulturel, så vil det være vanskeligt i virkeligheden. Nationer indeholder traditionelt begge elementer. Jeg vil dog i min opfattelse af begrebet nation holde mig til især Joseph Ernest Renan, en af nationalisme-forskningen største tænkere. Denne franske religionshistoriker konkluderede i 1882 blandt andet at:

"a nation is a soul, a mental principle. (...) an extended community with a peculiar sense of kinship sustained by an awareness of the sacrifices that have been made in the past and the sacrifices the nation is prepared to make in the future"¹.

Han mener altså, at en nation må karakteriseres som en sindstilstand hos det enkelte individ baseret på fælles historie, solidaritet og identitet, og som dermed kun kan eksistere så længe dens medlemmer ønsker det. Denne opfattelse er i høj grad endnu gyldig den dag i dag og kan også forklare nationer som f.eks. Baskerlandet og Katalonien. Som vi vil

¹ Ernest Renan i Schulze s. 97.

se, er der dog forskelle på hvilke former for 'kinship', der ligger til grund for nationsdannelsen og senere nationalismen.

Begrebet nationalisme kan som udgangspunkt referere til både stats- eller statsløse nationalismer. Jeg har dog valgt at støtte mig opad Gellners definition af nationalisme som værende: "primarily a principle which holds that the political and national unit should be congruent"². Nationalisme kan dermed anses som værende en bevægelse, der søger at beskytte en nations interesser, samt at forsvare dens politiske uafhængighed. Således kan nationalismen fungere både som politisk doktrin og samtidig opstå på baggrund af kultur, folkløse, sprog og nationale antikviteter af social og materiel karakter. En nation må således bero på en følelse af samhørighed og fælles identitet, som kan danne grundlag for nationalisme. Blandt andre James Kellas definerer nationalisme som værende enten *inclusive* eller *exclusive*³:

"Ethnic nationalism (or 'ethnonationalism') has been the distinguishing characteristic of one form of nationalism. (...) This is 'exclusive' nationalism since it excludes from membership of the nation those people who do not share a common ethnicity, which usually means a common descent. (...) (...)

A more open form of nationalism is (...) 'social nationalism'. This is based on a shared national culture, but not on common descent. It is 'inclusive' in the sense that anyone can adopt that culture and join the nation..."⁴

Disse to former for nationalisme er vigtige i denne opgave, og vil blive eksemplificeret og uddybet i kapitel 7 og 8 om sprog og identitet i hhv. Baskerlandet og Katalonien.

Mht. identitetsaspektet vil jeg argumentere for at etnisk og national identitet næsten kan karakteriseres som synonyme. Forskellen ligger mere i graden af politiske mål og engagement. National identitet indebærer således krav om bl.a. national anerkendelse eller autonomi, dvs., man kan reelt karakterisere national identitet som værende en

² Gellner s. 1.

³ Det har ikke været muligt for mig at finde begreberne oversat til dansk på en meningsfyldt måde, så i nærværende opgave vil jeg holde mig til de engelske betegnelser *inclusive* og *exclusive nationalism*.

⁴ Kellas s. 51.

politisering af etnisk identitet⁵. Selve identitetsspørgsmålet og dets betydning for baskerne og katalanerne vender vi tilbage til senere.

4. Nationalisme i Katalonien.

I det 18. og især 19. århundrede blev systematiske tiltag iværksat i Spanien for at rationalisere eksisterende økonomiske og lovbestemte aftaler, og regionerne oplevede dermed en større grad af uniformering og central styring fra Madrid. Disse centraliseringstendenser har naturligvis i sig selv fremprovokeret mistænkelighed og modvilje mod den spanske stat i de perifere egne, men i tilfældet med Katalonien og Baskerlandet er der yderligere årsager til hvorfor modstanden mod den spanske stat skulle komme til udtryk via nationalistiske bevægelser. Jeg vil i det følgende redegøre kort for den katalanske nationalisme, herunder de vigtigste faktorer, der er relevante i denne sammenhæng. Disse faktorer analyseres og sammenholdes med de tilsvarende baskiske i et senere kapitel.

En industrialiseringsproces tog i slutningen af det 19. århundrede fart i Katalonien, drevet af en moderne og fremsynet lokal klassestruktur⁶. Under Bourbon-styret blev handelsforbindelserne mellem Spanien og resten af Europa styrket, men eftersom det centrale Spanien koncentrerede sig mere om udenrigspolitiske spørgsmål, nemlig sine oversøiske kolonier, fik Katalonien og Baskerlandet et væsentligt industrielt og økonomisk forspring.⁷ Kastilliens, dvs. centralmagts træghed og manglende villighed til national modernisering og nye initiativer, samt økonomisk uligevægt mellem de nordlige regioner og staten forstærkede således den katalanske selvfølelse. Denne selvfølelse blev samtidig ansporet af den kulturelle renæssance, la Renaixença (1840 - ca. 1870), hvor lokale intellektuelle og grupper fra middelklassen fungerede som fortalere for og bærere af regionens sag⁸. Hovedformålet med la Renaixença var således at genoplive det katalanske sprog, der havde været overskygget og siden erstattet af kastillansk i offentligt regi. Inspireret af europæisk romanticisme samt middelalderens katalanske poesi og litteratur, der fokuserede på den katalanske sproglige tradition og kulturelle særegenhed,

⁵ Se bl.a. Hobsbawm for en uddybende diskussion af bl.a. nationsbegrebet og nationalisme.

⁶ Medhurst s. 4.

⁷ Heiberg s. 4.

⁸ Puig i Scotoni s. 133.

blev katalansk identitet dyrket. Om la Renaixença siger Gershon Shafir at: "The "core value" of Catalan identity was established then, and remained since, the Catalan language"⁹. Denne kulturelle og sproglige opblomstring har siden dannet grundlag for katalansk identitet. Nationalistiske bevægelser har derfor siden benyttet det katalanske sprog og katalansk kultur i deres argumentation. I 1886 blev den katalanske nationalistiske tanke således for første gang formuleret og offentliggjort af Valentí Almirall, og har som doktrin siden eksisteret mere eller mindre uændret indtil for blot et par årtier siden. Katalonien opfattedes som en nation i kraft af sin sproglige særegenhed og således har forholdet mellem sprog og nation altid været centralt i den nationalistiske diskurs. Sproget som kerneværdi og hvilke konsekvenser dette har haft vender vi tilbage til i kapitel 7.

Et andet og vigtigt aspekt af den katalanske nationalisme er immigrationen. En sådan udefra kommende faktor kan nemt udgøre en trussel mod den eksisterende kollektive identitetsfølelse, ligesom der er stor forskel på hvordan nationen forholder sig til integrationen af immigranterne. Omkring år 1900 og i anden halvdel af 1900-tallet oplevede Katalonien en voldsom immigration fra andre dele af Spanien som følge af henholdsvis industrialiseringen og senere turisme.¹⁰ Denne massive indvandring, der op til 1970'erne forøgede befolkningstallet i Katalonien med over 30% ikke-katalansktalende, giver således anledning til spekulationer omkring katalansk identitet. Imidlertid oplevede man i Katalonien generelt stor imødekommenhed mod immigranterne, og disse kunne i høj grad selv bidrage til deres egen integration via sproget, idet katalansk var forholdsvis nemt at lære. Ved at tilegne sig sproget havde de således lejlighed til at absorbere den nye kultur og opnå en følelse af katalansk identitet. Dette forhold ser vi nærmere på i kapitel 7.

Ovennævnte faktorer, dvs. sprog, industrialisering og immigration, udgør således grundstene i katalansk nationalisme, og det gælder for så vidt også i Baskerlandet, men trods et fælles udgangspunkt, så har nationalismen udviklet sig på forskellig vis i de to regioner. I følgende kapitel vil der blive redegjort for hvorledes den baskiske nationalisme manifesterede sig.

⁹ Shafir s. 54.

¹⁰ Conversi s. 188ff

5. Nationalisme i Baskerlandet.

I 1890'erne udformede og definerede juristen Sabino Arana som den første den baskiske nationalisme ud fra ønsket om uafhængighed fra Spanien. Han grundlagde ligeledes EAJ/PNV¹¹ hvorved baskisk nationalisme for første gang politiseres. Partiet vandt hurtigt bred folkelig opbakning. Mange baskere delte åbenlyst Aranas følelse af at blive truet af den socialisme og det moralske forfald, som hævdedes at følge i kølvandet på den spanske 'invasion' af Baskerlandet i begyndelsen af det 20. århundrede i form af massiv immigration. Baggrunden for Aranas politiske program tog således udgangspunkt i hans generelle foragt for spanierne, som han mente var baskerne underlegne på flere punkter. De var amoralske, ukatolske, socialistiske – og dermed antigejstlige, samt racemæssigt degenererede.¹² Den kollektive baskiske identitet var således afspejlet i bl.a. idéen om racerenhed og religion. Arana begyndte ligeledes at referere til Baskerlandet med navnet Euskadi¹³ som en samlet betegnelse for alle syv provinser i både Spanien og Frankrig.¹⁴ Normalt anvendes navnet Euskal Herria (Baskisk hjemland) som betegnelse for det samlede Baskerland, mens Euskadi oftest bruges for at referere til et uafhængigt Baskerland – altså de tre spanske provinser og ikke hele Baskerlandet – som en politisk og ideologiske grundtanke, dvs. i den betydning som Arana gav ordet. Det med sproget som identitetsfaktor vender jeg tilbage til i kapitel 8. Udover at opfinde et navn til det baskiske landområde, stod Arana også for at designe patriotiske symboler, som f.eks. det baskiske flag og nationalhymnen, ligesom han forstod at trække på forskellige (religiøse) myter, der fremhæver baskerne som et særligt folk. Arana profilerede således baskerne som et 'urfolk' på baggrund af deres særegne sprog og deres påståede bibelske nedstamning.

Baskerlandet udgjorde overordnet set ikke nogen særlig homogen nation og industrialiseringen i slutningen af det 19. århundrede understreger den indre splittelse i Baskerlandet. Al produktion og handel blev styret af en lille men magtfuld overklasse-elite

¹¹ EAJ/PNV: *Eusko Alderi Jeltzalea* eller *Partido Nsionalista Vasco*, det baskiske nationalistparti.

¹² Conversi s. 53ff.

¹³ Euskadi: "a neologism composed of the root *euzko*, meaning Basque, and the suffix *di*, which implies the whole or collectivity". Astrain s. 26.

¹⁴ Provinserne Alava, Guipúzcoa, Vizcaya og Navarra på den spanske side, og Labourd, Soule og Basse Navarre på den franske side. Som resultat heraf ses følgende regnestykke ofte som graffiti på mure i Baskerlandet: 4+3=1.

med tættere forbindelser til Kastilien end til resten af Baskerlandet. Til gengæld bestod arbejderne hovedsagligt af unge baskere, der rejste til byen fra landet, og som måtte slås om at finde arbejde sammen med store mængder uassimilerede og ikke-baskisktalende immigranter fra andre regioner af Spanien¹⁵. Industrialiseringen udgjorde således ikke blot en økonomisk forandring i Baskerlandet. Vi har således at gøre med både en intern konflikt mellem land og by, men samtidig også en konflikt mellem baskisk og kastiliansk kultur, hvor netop immigranterne repræsenterede den undertrykkende magt, nemlig den spanske stat. I lyset heraf kan begyndende nationalistiske strømninger ses som en reaktion mod frygten for moderniseringens og kapitalismens potentielt ødelæggende karakter for de oprindelige traditioner og (katolske) værdier i de lokale baskiske samfund. Dette faktum, samt at det populære PNV førte en fremmedfjendtlig politik, medvirkede til at immigranterne selv havde vanskeligt ved at blive integreret i det baskiske samfund. Tilegnelsen af det baskiske sprog udgjorde ingen hjælp, idet det for det første er umådeligt svært at lære for udefrakommende, og for det andet hovedsageligt kun blev brugt i religiøse sammenhænge¹⁶. Dette kommer vi nærmere ind på i kapitel 8 om baskisk sprog og identitet.

6. Opsummerende sammenligning af baskisk og katalansk nationalisme.

Som nævnt indledningsvis er den lingvistiske situation i Spanien tæt forbundet med historiske, sociale og kulturelle faktorer, og disse faktorer indikerer meget vel hvorledes forskellige forhold i et samfund kan have indflydelse på dets sprog. Som vi har set er der flere ens elementer i Baskerlandets og Kataloniens historie gennem de sidste godt hundrede år, men mest interessant er det at klarlægge forskellen på deres sprogs status og betydning for identiteten. Vi har set hvordan nationalisme kan skabes på baggrund af en udefrakommende trussel mod en eksisterende kultur, og hvordan tilstedeværelsen af flere sprog i et område kan medføre ikke blot sproglige, men dermed også menneskelige konflikter. Både i Baskerlandet og Katalonien tales to sprog, baskisk og spansk, og katalansk og spansk, herunder en række dialekter. Dette har gennem tiden bevirket forskellige lingvistiske problematikker, som bl.a. har styrket nationalismen og svækket den kollektive identitetsfølelse blandt indbyggerne i disse regioner. I de følgende kapitler vil vi

¹⁵ Heiberg s. 14 og Medhurst s. 4.

¹⁶ Shafir s. 95ff.

se på problemstillinger og paradokser, man møder i en analyse af sproget som identitetsfaktor i Baskerlandet og Katalonien.

7. Sprog og identitet i Katalonien.

Som tidligere nævnt er de fleste forskere enige om at det er sproget, der er nøglen til katalanernes kollektive identitet, men det er på flere måder en mere kompleks og modsætningsfyldt anskuelse end først antaget. Dels er det problematisk blot at tale om Katalonien vs. resten af Spanien som to afgrænsede samfund, både demografisk og lingvistisk, dels er det vanskeligt at tale om katalansk identitet som en prædefineret homogen og velafgrænset størrelse. Ikke blot er der tale om en dikotomi mellem kastiliansk eller katalansk når det handler om katalansk identitet, for som vi skal se, kan det at være katalaner således ikke bare bestemmes ud fra rene etniske eller sproglige kriterier. Hele problemstillingen er mere nuanceret end som så og der er principielt set flere kriterier, der bruges til at definere hvem der er, eller ikke er, katalaner.

David Atkinson beskriver f.eks. i en artikel i *Journal of Multilingual and Multicultural Development*¹⁷ begrebet *catalá catalá* (katalaner katalaner på katalansk), der enten karakteriserer en person, hvis rødder i Katalonien går længere tilbage end efterkrigstidens massive immigration fra andre af Spaniens regioner, eller – som det er tilfældet med en stor del af befolkningen i Katalonien – en person, der har tilegnet sig katalansk som hovedsprog og kan tale det uden fremmed, dvs. kastiliansk, accent. Det er således i lyset af sidstnævnte kriterium at mange kastilianske efterkommere rent sprogligt kan betegnes som katalanere. Termen *catalá catalá* beskriver således som udgangspunkt den store gruppe i den katalanske befolkning, hvis etnicitet er sværest at identificere, nemlig anden- og tredjegerationer i Katalonien, hvis forældre og bedsteforældre oprindeligt var immigranter fra andre dele af Spanien. Men David Atkinsons definition *catalá catalá* er ikke udelukkende en uproblematisk antagelse, for hvad så med personer, der ikke har opnået eller ønsket at opnå det vigtige og nødvendige niveau af katalansk sprogfærdighed, dvs. det at tale katalansk som en indfødt katalaner? Disse personer kan ofte se sig selv hvirvlet ind i en ond cirkel, idet de således måske ikke behandles som værende så kulturelt eller lingvistisk integreret som de muligvis kunne have ønsket sig. Bagsiden af medaljen for nogle *catalá catalá*-katalanere er således en følelse af at være havnet i en slags 'no-win'

¹⁷ Atkinson.

situation i henhold til Jordi Pujols udtalelse om at "everyone who lives and works in Catalonia is Catalan"¹⁸, (dvs. det som Shafir betegner som et forsøg på at gøre katalansk identitet mere 'civic' frem for etnisk¹⁹). Man kunne nemlig fristes til at mene at en sådan anskuelse kan lede til anklager om noget der minder om kulturel imperialisme, ligesom respekt for ideologien om et heterogent katalansk samfund måske kan misfortolkes som værende en form for fordomsfuld 'exclusive' anskuelse – især hvis man påtænker de fordele, det i virkeligheden giver at være katalaner.

Der er i øvrigt i Spanien en tradition for at man i officielle dokumenter ikke definerer borgere i henhold til kriterier vedrørende etnicitet, hvilket i realiteten chokerer mange, idet de anser det for en form for fornægtelse af ikke-katalanere i Katalonien, eller rettere deres nationalitet. Det er således indlysende, at ethvert forsøg på at definere den etniske sammensætning i det katalanske samfund altid vil afhænge af hvilke kriterier og hvilken synsvinkel, der anlægges. Både begreberne 'katalaner' og 'kastilianer' er udflydende og uafgrænsede definitioner, hvilket besværliggør ethvert forsøg på redegørelse. David Atkinsons definerer selv katalanere som værende karakteriseret af:

"native(-like) use of Catalan and/or Catalan ancestry and/or use of Catalan as the main language of their domestic life."²⁰

Denne konsensus er dog ikke delt af alle i Katalonien og er heller ikke umiddelbart en del af den katalanske regerings mere 'inclusive' diskurs. Det vender vi tilbage til senere i dette kapitel.

Raymond Carr fremfører at "the Catalan language [is] the living center of Catalanism"²¹ og dette udsagn giver anledning til spekulationer omkring sammenhængen mellem sprog og identitet. I forbindelse med den voldsomme immigration i årene mellem 1950 og indtil transitionen efter Francos død i 1975 oplevede Katalonien at knap 40% af indbyggerne var født udenfor regionen. Dette tal taget i betragtning er det ikke overraskende at Katalonien

¹⁸ Shafir s. 70.

¹⁹ Ibid. s. 69ff.

²⁰ Atkinson s.189.

²¹ Raymond Carr i Shafir s. 70.

fik hvad Gershon Shafir kalder "a collective identity crisis"²². Dette rejser naturligvis spørgsmål om katalansk identitet og sprogets rolle heri. Siden la Renaixença har det katalanske sprog haft status som kerneværdi i den katalanske kultur, så var det holdbart og overhovedet muligt at blive ved med at holde på at hovedfaktoren i katalansk identitet er sproget, når nu over en tredjedel af befolkningen pludselig ikke har katalansk som hovedsprog? Som vi vil se, skal forklaringen til dels findes i sproget selv, samt dets traditionelle rolle som kerneværdi i katalansk identitet, men også i den tolerance og velvilje hvormed regionens ledelse håndterede de sociale forandringer, der potentielt kunne udgøre en trussel for katalansk identitet.

Rent syntaktisk, fonetisk og ortografisk ligger katalansk tæt op ad kastiliansk, hvilket forklarer hvorfor immigranter fra andre regioner relativt hurtigt og uden større besvær har kunnet lære sig katalansk. Det katalanske sprog er dermed ikke bare målet men også midlet for immigranterne; det udgør således både en instrumentel og symbolsk værdi, der er indbegrebet af katalansk national identitet. Daniele Conversi skriver bl.a.:

"language is not only the result of a previous unity [of all the Catalan people], but also the main trust for the future and the basis of new bonds of solidarity."²³

Det katalanske sprog fungerer således som en identitetsskabende faktor i og med at enhver, der lærer det, samtidig griber muligheden for at blive optaget og integreret i det katalanske samfund. Nye tal fra 1987 vurderer at over 90% af befolkningen i Katalonien nu forstår katalansk og at mere end 60% kan enten tale eller læse det.²⁴ Dette viser hvor udbredt sproget er på katalansk territorium, ligesom at interessen for at lære det er stigende²⁵. Men på trods af at sproget traditionelt spiller så vigtig en rolle for katalansk identitet, så har den voldsomme immigration i Katalonien betydet at opfattelsen af katalansk sprog og identitet må justeres, så den tager højde for de aktuelle forhold.

²² Shafir s. 69.

²³ Conversi s. 172.

²⁴ Ibid. s. 163.

²⁵ Af pladshensyn vil jeg ikke her påbegynde en diskussion om lingvistisk normalisering og det katalanske immersionsprogram. I stedet henvises til f.eks. "The Catalan Immersion program" af Josep María Artigal.

Historien viser nemlig hvordan sprog er et ganske fleksibelt kriterium når det gælder identitet. Man har f.eks. set eksempler på hvorledes nazisterne forsøgte at kategorisere sprogfamilier alt efter menneskerace, ligesom etnicitet eller territorier er blevet defineret ved hjælp af et sprog, eller hvordan fremmede er blevet assimileret ved at have tilegnet sig det lokale sprog. I Katalonien synes man at have ført denne fleksibilitet et skridt videre: Den nationalistiske leder af partiet CiU²⁶ Jordi Pujol udtaler i 1977: "All those who live and work in Catalonia are Catalan"²⁷ og "Fer poble, Fer Catalunya"²⁸ hvilket tillægger definitionen af katalansk identitet et yderligere aspekt – og samtidig redder Katalonien ud af sin omtalte identitetskrise. Et sådant syn på katalansk identitet er, som Gershon Shafir understreger:

"an example of an assimilationist approach by applying a civic criterion of membership to immigrants, in "violation" of the customary definition of a Catalan as one who is proficient in Catalan."²⁹

På den måde undgås det at castiliansktalende personer fremmedgøres i det katalanske samfund, og samtidig lægges grunden til en 'inclusive' og ganske bredtfavnende definition af katalansk identitet.³⁰ I en sådan anskuelse af kollektiv identitet opstår visse interessante aspekter: Ikke blot fordrer denne 'inclusive' nationalisme til assimilation af enkelte individer, men også hele befolkningsgrupper, og det uden at skele til oprindelig herkomst, etnicitet eller sproglige forhold. I Katalonien har dette forhold yderligere en fordel for immigranter, som Shafir understreger:

"[This] civic delineation of Catalanness empowers immigrants to make demands on native Catalans and Catalan institutions and, in some areas, such as politics, encourages the formation of nonethnic political parties that place some, even if limited, power in the hands of immigrant representatives."³¹

²⁶ CiU: *Convergència i Unió*, på dansk *Konvergens og Union*.

²⁷ Atkinson i *Journal of Multilingual and Multicultural Development* s.189.

²⁸ (To make a people, to make Catalonia) *Conversi* s. 130.

²⁹ Shafir s. 70.

³⁰ Se kap. 3 for definition af Kellas' *inclusive* og *exclusive* nationalisme.

³¹ Shafir s. 70.

Således underbygger Shafir Pujols ønske om 'ét folk', idet immigranter med Pujols definition reelt nu får mulighed for selv at tage del i det katalanske samfund – ikke blot ved at tilegne sig sproget og dermed kulturen, men også ved muligheden for indflydelse. Samtidig sendes der også et signal om at katalansk identitet ikke afhænger af etnisk oprindelse, men derimod åbent indbyder udefrakommende til deltagelse i et nyt katalansk samfund. Således får det katalanske sprog – udover sin symbolværdi og kommunikative rolle – også sociale og politiske konsekvenser. Sproget forener dermed det etnisk heterogene katalanske samfund, tillægger nationen en historisk ånd og gør det muligt at adskille *Sig Selv* fra *De Andre*, hvilket igen styrker de nationalistiske bevægelser. Dette forklarer ligeledes hvorfor det har været relativt nemt for dem at formulere deres populære politiske programmer. Dermed underbygges Conversis udtalelse når han påpeger at: "language has been conceived as a tool of integration"³², mens Pujols erklæringer om "Now more than ever, one single people"³³ netop kan ses som en understregning af ønsket om at se bort fra elementer som etnisk oprindelse, religion o.l. for dermed at skabe et forenet katalansk samfund. Pujols vision er dermed et eksempel på social eller 'inclusive' nationalisme. Hans mission har således været at integrere immigranterne så gnidningsløst som muligt og den beslutning fik ham i 1980 valgt som Kataloniens præsident. Denne velvilje og interesse i at integrere immigranterne i det katalanske samfund blev mødt med immigranternes egen vilje til at opgive noget af deres oprindelige kultur for således at lade sig assimilere ind i den katalansk-talende kultur.

Vi har i dette kapitel set på de problemstillinger, man møder i definitionerne af hvem der er, eller ikke er, katalaner, samt hvilken rolle sproget spiller i katalansk identitet. Vi har ligeledes set eksempler på hvordan sproget og den katalanske nationalismes 'inclusive' natur kan skabe rum for enhver der befinder sig på katalansk territorium, og hvilke problematikker, det kan udløse, som i eksemplet med efterkrigstiden immigration. Det katalanske sprogs instrumentelle, integrerende og uniformerende rolle står således i skarp kontrast med situationen i Baskerlandet, hvor Sabino Arana bl.a. brugte det baskiske sprog som en form for etnisk grænsedragning med det formål at adskille den oprindelige baskiske befolkning fra indvandrere. I følgende kapitel vil vi se nærmere på netop dette forhold og hvorledes sprog og identitet i øvrigt hænger sammen i Baskerlandet.

³² Conversi s. 173.

³³ Shafir s. 70.

8. Sprog og identitet i Baskerlandet.

Som vi har set i kapitel 5 har bl.a. den historiske udvikling i Baskerlandet lagt fundamentet for og været optakt til den nationalisme, som Sabino Arana udviklede i slutningen af det 19. århundrede, godt hjulpet på vej af sociale og politiske forandringer. Opgaven med at mobilisere baskerne mod en fælles nationalistisk idé har uden tvivl været kompliceret, og Arana har da også benyttet andre symboler end dem man møder i katalansk nationalisme og identitet; elementer som religion og race har således indtil for nylig fungeret som hovedbærere af baskisk identitet. Først i tiden efter Franco er der mindre fokus på baskerne som race; i stedet dyrkes sproget mere. Sabino Arana brugte også baskisk sprog som identitetsmarkør, men det var problematisk af forskellige årsager.

Til trods for at det baskiske sprog til en vis grad også fungerede som nationalt symbol, så har dets arkaiske og svært tilgængelige natur sandsynligvis været med til at gøre den lokale baskiske kultur mere sårbar end den katalanske. Dette faktum hjælper til med at forklare hvorfor baskiske nationalister helt fra starten lagde mest vægt på bl.a. en fælles etnisk baggrund som kerneværdi i baskisk identitet. Hele diskussionen om baskisk identitet er på mange måder lige så kompleks som i Katalonien, hvis ikke mere. Alene den generelle opfattelse af baskernes identitet og kultur splitter stadig mange forskere. Marianne Heiberg skriver bl.a.:

”the residents of the Basque Country were divided by culture, divergent economic and political aspirations and history. They never shared a common identity.”³⁴

Sandt er det, at industrialiseringsprocessen i 1900-tallet, som nævnt i kapitel 5, har været med til at skabe store sociale og økonomiske kløfter mellem land og by i Baskerlandet, men Heibergs påstand om at baskerne aldrig har haft en samlet opfattelse af fælles identitet eller kulturel baggrund, virker på mig for generaliserende og ikke helt overbevisende i denne sammenhæng. At baskerne er splittet på flere måder, kan man dog godt argumentere for, og det vil vi også se i relation til sproglige og identitetsmæssige

³⁴ Heiberg s. 61.

forhold. Historieprofessoren Stanley Payne har den modsatte opfattelse. Han definerer det baskiske folk som værende:

”...an amalgam of several early ethnic groups in the Western Pyrenees area; their unity is based on language and culture rather than biology”³⁵

Denne udtalelse er dog også problematisk, idet påstanden om bl.a. sproget som en forenende kernefaktor i høj grad kan diskuteres. Disse divergerende opfattelser af baskisk identitet er essentielle i denne diskussion; på samme måde som det baskiske sprog spiller en væsentlig rolle i denne sammenhæng. Således vil jeg i det følgende perspektivere begreberne baskisk sprog og identitet se på problematikken og de modsætningsfyldte elementer, der ligger implicit heri.

Baskisk – euskera – er et unikt sprog. En del baskere holder af idéen om at det er et af de 74 sprog, der opstod efter den bibelske legende om Babelstårnet, mens mange forskere er enige om at det i det mindste er det eneste ikke-indoeuropæiske sprog, der tales i Europa i dag. Desuden har det ingen umiddelbare lingvistiske relationer til andre sprog, ligesom der så vidt vides heller aldrig har været talt andre sprog på baskisk territorium. Luis Astrain citerer indledningsvis historikeren Roger Collins for i 1989 at have hævdet at:

“If the history of the last three thousand years has any lesson to teach us, it is doubtless that the permanence of the Basque identity owes more to linguistic than to political independence.”³⁶

Det baskiske sprog er således ifølge Collins – og også Payne – grundstenen i baskisk identitet. En basker lægger generelt altså så stor betydning i sit sprog, euskera, at han definerer sig selv efter sin evne til at tale det, dvs. jf. lingvistiske parametre. Dette aspekt er uhyre interessant i hele karakteristikken af baskisk identitet. En basker refererer dermed ikke til sig selv efter race, etnicitet, religion eller geografisk placering, men hovedsageligt via relation til sproget euskera. Denne påstand underbygges i selve sproget, hvor man,

³⁵ Payne s. 9.

³⁶ Astrain s. 2.

hvis man vil betegne en person som basker, bruger ordet *euskaldun*, der betyder 'baskisk-talende' eller 'i besiddelse af baskisk sprog'. Problemet i dette tilfælde er, at der ikke findes nogen andre ord for basker. Det er derfor problemfyldt og modstridende, når der er tale om en indfødt basker, der ikke taler baskisk.

Det er dog efter min mening heller ikke helt uproblematisk at karakterisere baskerne, inklusive de baskisk-talende, på baggrund af deres sprog, som Collins og Payne gør det. I virkeligheden er sproget et dualistisk fænomen i denne sammenhæng, idet det, udover at identificere baskerne som et samlet og unikt folk, samtidig også er med til at splitte det baskiske samfund - primært af to årsager: Først og fremmest tales baskisk i dag kun af omkring 25% af befolkningen i de syv baskiske provinser.³⁷ Desuden findes der adskillige forskellige dialekter af euskera, især i de forholdsvis isolerede bjergegne, som gør at visse dele af de baskisktalende slet ikke kan forstå hinanden. J.L. Laponce understreger bl.a. at:

"Languages can survive and flourish only if they have their own territories which are theirs alone, where communication takes place in one language that unites all individuals in a single community and satisfies the various needs of all who participate in it."³⁸

Hvis denne teori, som i øvrigt deles af andre sociolingvister, holder stik, så er euskera dømt til døden af to grunde: Dels har baskisk sprog ikke sit helt eget territorium, idet det deles med sprogene spansk og fransk, der bruges hyppigt uden for hjemmet og i officielt øjemed i Baskerlandet; en stor del af befolkningen er således tosproglig, hvor euskera i øvrigt ikke altid udgør det ene. Dels forener baskisk sprog ikke nødvendigvis befolkningen, som nævnt ovenstående, på grund af de mange dialekter. Dermed kan det være vanskeligt at definere baskerne på baggrund af sproglige parametre. Sproget har gennem historien haft en anden funktion end i Katalonien – især i forholdet til ikke-baskere og immigranter. Daniele Conversi citerer Arana for bl.a. at udtale:

"the difference between languages (...) is the great means of preserving ourselves from the contagion of Spaniards and avoiding

³⁷ Astrain s. 12.

³⁸ Ibid. s. 24.

the mixing of the two races. If our invaders were to learn Euskera, we would have to abandon it...”³⁹

Sprogets bruges således her til at afholde baskere fra at blande sig med indvandrere, for dermed at undgå at den baskiske race blandes med den spanske. Sprogets rolle i Baskerlandet har således haft karakter af 'exclusive' nationalisme, idet det allerede fra Aranas tid blev brugt som en form for etnisk grænse i den forstand at sprogets funktion var at adskille den indfødte baskiske befolkning fra nytilkomne. Sproget kan således opfattes som et rent patriotisk symbol, der er underlagt bredere nationalistiske mål, mens brugen af det reelt er begrænset. Dette er blot ét eksempel på et af de modsætningsfyldte og paradoksale aspekter i baskisk nationalitet, idet kun omkring halvdelen af de indfødte baskiske indbyggere på Aranas tid talte baskisk og endda fordelt på adskillige dialekter.

På trods af Baskerlandets splittede natur, så eksisterer der i regionen en interessant tradition, der skal symbolisere og ikke mindst i teorien genoplive baskisk sproglig og kulturel enhed. Den bør nævnes, fordi den i denne sammenhæng kan kaste lys over baskernes forhold til deres fælles sprog og identitet på trods af intern splittelse. Det er en skik ved navn Korrika⁴⁰, der udspilles i form af et slags stafetløb hvert andet år. Sproget, euskera, fragtes, i form af et helgenbillede, rundt i alle egne af de syv baskiske provinser, hvor det tilbedes som symbol på national baskisk enhed af en befolkning, der i virkeligheden er splittet både sprogligt og territorielt. Det er paradoksalt, for i relation til euskera som et sprog, der tales af færre og færre baskere, så er denne Korrika en procession, der har til formål at bevare og støtte sproget. Opbakningen til denne skik må således være bygget på en fælles idé om at hvis sproget går tabt, så følger baskisk identitet i hælene på det. Så selvom størstedelen af baskerne ikke taler baskisk, så må der alligevel eksistere en form for implicit og identitetsmæssig tilknytning til det baskiske sprog. Det er således nok også derfor at baskisk altid tales i kirkerne, idet baskere føler et socialt og regionalt fællesskab med rod i religion og også i sproget.

³⁹ Conversi s. 172.

⁴⁰ Josetxu Martínez i antologi af Apalategi (ed.).

9. Konklusion.

Vi har i denne opgave set på de sproglige faktorer, der gør sig gældende i henholdsvis Baskerlandet og Katalonien og hvilken betydning disse har haft for områdets nationalisme. Til trods for en relativt jævnbyrdig historisk og økonomisk udvikling i de to regioner, så har nationalismen udviklet sig ganske forskelligt. Det skyldes blandt andet de omstændigheder, som nationalismen bygger på, nærmere bestemt de værdier, der ligger til grund; altså hvordan man har formået at definere sig selv i forhold til andre. Her adskiller Baskerlandet sig væsentligt fra situationen i Katalonien idet man indtil for blot få årtier siden i Baskerlandet definerede sig selv ud fra elementer som race og religion, mens man i Katalonien hovedsageligt har identificeret sig selv ud fra sproget og evnen til at tale det. I Baskerlandet har sprog også været en identitetsfaktor, men er i mange tilfælde mest blevet brugt til at forstærke nationalistiske bevægelseres argumenter for den baskiske sag. Euskera bliver i realiteten kun talt af en minoritet, selv indenfor den baskiske region, men indeholder alligevel et stærkt følelsesmæssigt incitament for de fleste baskere, hvilket vi har set eksemplificeret i traditionen Korrika. Baskisk sprog har blandt andet i kraft af sin svært tilgængelige natur således været stærkt medvirkende til en form for 'exclusive' nationalisme, hvor det har fungeret som en barriere, der adskiller immigranter fra den oprindelige indfødte baskiske befolkning. I Katalonien er det katalanske sprog blevet opfattet som identitetsskabende både for katalanere og indvandrere. Sproget har dermed haft en instrumentel funktion, der har gjort det muligt for udefrakommende at integrere sig i det katalanske samfund. Hermed skabes 'inclusive' nationalisme, idet man ved tilegnelsen af katalansk samtidig indlemmes i kulturelle og samfundsmæssige forhold. Det er naturligvis ikke en helt uproblematisk, og i perioder med kraftig immigration måtte den katalanske regering antyde en bredere fortolkning af katalansk identitet, således at fokus ikke udelukkende var på det katalanske sprog.

Sidst men ikke mindst har vi set hvordan definitionen af både baskere og katalanere på baggrund af deres regionale sprog er en kompliceret sag og genstand for megen debat. Faktum er at man ikke ukritisk kan basere identiteten i Katalonien og Baskerlandet på de regionale sprog alene, men alligevel spiller de en vigtig rolle på hver sin måde. I Baskerlandet har sproget mest fungeret som motiverende element i den nationalistiske diskurs, mens det i Katalonien har haft en reel og instrumentel funktion.

At det overhovedet er relevant og interessant at se på elementer som identitet i Baskerlandet og Katalonien og sprogets rolle heri, kommer til udtryk i f.eks. kulturelle forhold og politiske beslutninger og tiltag som bl.a. sprogpolitik- og planlægning. Dette er en diskussion, som ikke er redegjort for i denne opgave, men som kræver en dybere forståelse at sprog og identitet i de berørte regioner.

10. Bibliografi.

- Aapalategi, Jokin og Xabier Palacios (eds.) *Identidad Vasca y Nacionalidad*
Instituto de Estudios sobre Nacionalismo Comparados
Vitoria, Spanien 1995.
- Atkinson, David *Minoritisation, Identity and Ethnolinguistic Vitality in Catalonia*
I: Journal of Multilingual and Multicultural Development, vol. 21,
nr. 3, 2000, pp. 185-197.
Internet: <http://80-www.gateway.ingenta.com.ez.statsbiblioteket.dk:2048/patron/browsing/TOC/statsbib;jsessionid=269dkuvtakoh4.crescent?issue=pubinfbike://mm/jmmd/2000/00000021/00000003> (01.01.2004).
- Conversi, Daniele *The Basques, the Catalans and Spain – alternative routes to Nationalist Mobilisation*
C. Hurst & Co. Publishers Ltd., London, UK. 1997.
- Gellner, Ernest *Nations and nationalism*
Blackwell Publishers Ltd. UK. 1983.
- Heiberg, Marianne *The making of the Basque nation*
Cambridge University Press, UK. 1989.
- Hobsbawm, E. J. *Nations and Nationalism since 1780*
Cambridge University Press, UK. 1990.
- Kellas, James *The politics of Nationalism and Ethnicity*
Macmillan Press Ltd., Basingstoke, UK. 1991.
- Medhurst, Kenneth *The Basques and Catalans*
Minority Rights Group Ltd., Report no. 9, M.R.G., London, 1987.
- Medrano, Juan Díez *Divided Nations. Class, politics and nationalism in the Basque Country and Catalonia.*
Cornell University Press, USA. 1995.
- Puig i Scotoni, Pau *Baskien och Katalonien, den långa vägen till självstyre*
Kursverksamhetens Förlag, Lund. 1986.
- Shafir, Gershon *Immigrants and Nationalists*
State University of New York Press, Albany, USA. 1995.
- Wright, Sue (ed.) *Language, democracy and Devolution in Catalonia*
Short Run Press Ltd., UK. 1999.